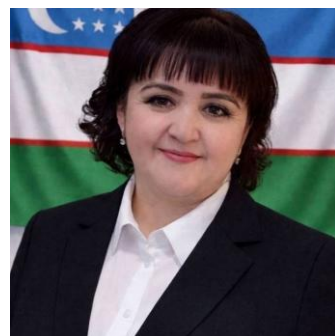

ONA TILIM - JONI DILIM

Nafisa Yusupova Togayevna

*O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Ijtimoiy himoya milliy agentligi
Angren shahar 34-sonli alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan tayanch - harakat
a'zolari shikastlangan maktab-internati ona tili va adabiyot o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada ona tilining inson hayoti, milliy o'zlikni anglash, ma'naviyat va madaniyatni asrab-avaylashdagi o'rni va ahamiyati yoritiladi. Ona tili xalqning tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlari, urf-odatlar va boy ma'naviy merosini avloddan avlodga yetkazuvchi muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, o'zbek tilining rivojlanishi, uning davlat tili sifatidagi nufuzi, sofliqini saqlash va kundalik hayotda to'g'ri qo'llash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *ona tili, o'zbek tili, milliy qadriyatlar, milliy o'zlik, ma'naviyat, madaniy meros, davlat tili, til madaniyati, til sofliqi, adabiy til, milliy g'urur, avlodlar davomiyligi.*

KIRISH

“Ona tilim - joni dilim” iborasi ona tiliga bo'lgan mehr, hurmat va sadoqatni ifodalaydi. Bu iborada tilning inson qalbiga yaqinligi, milliy g'urur va ma'naviy mas'uliyat tushunchalari mujassam. Ona tilini sevish uni kundalik hayotda to'g'ri

qo'llash, adabiy til me'yorlariga rioya qilish, boy lug'at imkoniyatlaridan foydalanish va yosh avlodga til madaniyatini o'rgatish orqali namoyon bo'ladi.

O'zbekiston sharoitida bu masala alohida ahamiyatga ega. O'zbek tili mamlakatning davlat tili sifatida konstitutsiyaviy va qonuniy maqomga ega. Shu bilan birga, O'zbekiston hududida yashovchi boshqa millat va elatlarning tillari, urf-odatları va an'analarini hurmat qilish ham huquqiy jihatdan e'tirof etilgan. Demak, ona tilini qadrlash boshqa tillarga hurmat bilan munosabatda bo'lishga zid emas; aksincha, til va madaniyatlar xilma-xilligini qadrlash bilan uyg'un holda namoyon bo'ladi.

ASOSIY QISM

O'zbek tilining bugungi huquqiy maqomi uzoq tarixiy jarayonlar, xalqning milliy o'zligini anglashga intilishi va davlat tilini rivojlantirishga qaratilgan siyosiy-huquqiy islohotlar bilan bog'liq. Bu jarayonda 1989-yil 21-oktabr alohida tarixiy ahamiyatga ega. Aynan shu kuni O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi 3561-XI-son Qonuni qabul qilingan. Mazkur qonunning 1-moddasida O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tili ekanligi belgilangan. Qonun o'zbek tilining mamlakat siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotidagi faoliyatining huquqiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qilgan.

Ushbu qonunning tarixiy ahamiyati o'zbek tiliga davlat tili maqomini berish bilangina cheklanmaydi. Hujjatda davlat tilining qo'llanishi, ta'lim, rasmiy ish yuritish, ilmiy faoliyat, matbuot va madaniyat sohalaridagi o'rni bilan bog'liq qoidalar ham belgilangan. Qonunning 18-moddasida ilm-fanning barcha sohalarini davlat tilida rivojlantirish uchun sharoit yaratish, ilmiy ishlarni o'zbek tilida taqdim etish, himoya qilish va nashr etish imkoniyatlari nazarda tutilgan. Bu esa tilning nafaqat maishiy muloqot, balki ilmiy tafakkur va bilim almashish vositasi sifatidagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Qonunning 1995-yil 21-dekabrda qabul qilingan 167-I-sonli qonun bilan yangi tahrirda bayon etilgani ham rasmiy huquqiy manbada qayd etilgan. Shu

sababli 1989-yilgi dastlabki qabul sanasi bilan qonunning keyingi tahririni farqlash muhim. Tarixiy sanalarni to'g'ri ko'rsatish ona tilining huquqiy taraqqiyotini xolis yoritishning zarur shartidir.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, o'zbek tilining davlat boshqaruvi, ta'lim, ilm-fan, ommaviy axborot vositalari va madaniy hayotdagi o'rnini mustahkamlash masalalari yanada dolzarb bo'ldi. Mustaqil davlatning milliy ramzlari, tarixiy xotirasi va madaniy merosini rivojlantirish jarayonida davlat tilining mavqeyi ham muhim o'rin egalladi. Shu bilan birga, mamlakatning ko'p millatli tarkibi boshqa millat va elatlarning tillariga hurmat bilan munosabatda bo'lishni ham taqozo etadi.

O'zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomi barcha fuqarolar bir xil ona tilida so'zlashishi kerakligini anglatmaydi. Aksincha, O'zbekiston qonunchiligi davlat tilini rivojlantirish bilan bir qatorda, boshqa millat va elatlarning tillari, urf-odatlar va an'analarini hurmat qilishni ham nazarda tutadi. Bu tamoyil milliy qadriyatlarni asrash va jamiyatda o'zaro hurmatni mustahkamlash uchun muhimdir.

Ona tilining huquqiy maqomini yoritishda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi eng muhim rasmiy manbalardan biridir. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya 2023-yil 30-aprelda o'tkazilgan umumxalq referendumida qabul qilingan. Uning 4-moddasida O'zbekiston Respublikasining davlat tili o'zbek tili ekanligi mustahkamlangan. Shu moddaning o'zida mamlakat hududida istiqomat qiluvchi millat va elatlarning tillari, urf-odatlar va an'analarini hurmat qilish hamda ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratish davlatning vazifasi sifatida belgilangan.

O'zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeyini mustahkamlashga qaratilgan muhim hujjatlardan biri O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonidir. Hujjatda o'zbek tilining ko'p asrlik madaniy, ilmiy-ma'rifiy va badiiy tafakkur mahsuli ekanligi ta'kidlanadi. Farmon davlat tilining nufuzi va amaliy qo'llanishini yanada kuchaytirishga qaratilgan.

O'zbek tilini rivojlantirish bo'yicha yana bir muhim hujjat Prezidentning 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6084-son "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmonidir. Ushbu hujjat bilan 2020–2030-yillarda o'zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi tasdiqlangan.

Farmonda bir nechta muhim yo'nalish belgilangan. Ular orasida davlat tilidan ijtimoiy-siyosiy hayotning barcha sohalarida to'liq va to'g'ri foydalanish, ta'lim tashkilotlarida o'zbek tilini o'qitish tizimini takomillashtirish, tilning ilm-fan tili sifatidagi nufuzini oshirish, uning sofliğini saqlash, lug'at boyligini rivojlantirish va aholining nutq madaniyatini yuksaltirish masalalari mavjud. Shuningdek, o'zbek tilining zamonaviy axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalariga integratsiyalashuvi hamda xalqaro miqyosdagi mavqeyini oshirishga e'tibor qaratilgan.

Mazkur konsepsiyaning muhim jihati shundaki, unda til taraqqiyoti faqat an'anaviy adabiyot va kundalik muloqot bilan cheklanmaydi. Zamonaviy jamiyatda tilning rivojlanishi uning ilmiy, texnologik, ma'muriy va raqamli sohalarda ham qo'llanishiga bog'liq. O'zbek tilida elektron lug'atlar, raqamli ta'lim materiallari, terminologik ma'lumotnomalar va sifatli axborot resurslarini yaratish tilning amaliy imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

Konsepsiyada belgilangan vazifalar ta'limning ahamiyatini ham ko'rsatadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha o'zbek tilini o'qitish sifati, adabiy til me'yorlarini o'rgatish, nutq madaniyatini rivojlantirish va ilmiy uslubda fikr ifodalash ko'nikmalarini shakllantirishga e'tibor qaratish zarur. Bu jarayon o'quvchilarning imlo, tinish belgilari, so'z boyligi, matn tuzish va og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, farmonda boshqa millat va elatlarning tillarini rivojlantirish, ularga qulay sharoit yaratish va o'zbek tilini o'rganish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari ham aks etgan. Bu til siyosatida davlat tilini rivojlantirish va ko'p tillilikni hurmat qilish bir-birini to'ldiruvchi yo'nalishlar ekanini ko'rsatadi.

XULOSA

“Ona tilim — joni dilim” mavzusi insonning o‘z ona tiliga bo‘lgan mehrini, milliy o‘zligini anglashini va ma’naviy merosga mas’uliyatli munosabatini ifodalaydi. Ona tili insonlar o‘rtasidagi muloqot vositasi bo‘lish bilan birga, xalqning tarixiy xotirasi, madaniy qadriyatlari, adabiy merosi va ilmiy tafakkurini avlodlarga yetkazishda ham muhim o‘rin tutadi.

O‘zbek tilining davlat tili maqomi 1989-yil 21-oktabrda qabul qilingan “Davlat tili haqida”gi qonun bilan belgilangan. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 4-moddasi ham o‘zbek tilining davlat tili ekanligini mustahkamlaydi va boshqa millat hamda elatlarning tillari, urf-odatlarini va an‘analarini hurmat qilishni nazarda tutadi. 2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son Farmon hamda 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6084-son Farmon esa o‘zbek tilining nufuzi, adabiy til me‘yorlari, ilm-fan va ta’limdagi o‘rni hamda raqamli muhitdagi rivojlanishiga doir muhim yo‘nalishlarni belgilab bergan.

Ona tilini qadrlash uning tarixini bilish, adabiy merosini o‘rganish, so‘z boyligini kengaytirish va kundalik hayotda savodli foydalanish orqali namoyon bo‘ladi. Tilning rivojlanishi davlat siyosati, ta’lim, ilm-fan, madaniyat va jamiyat a’zolarining amaliy harakatlari bilan bog‘liq. Shuning uchun ona tiliga muhabbatni yosh avlodda shakllantirish, o‘zbek tilidagi sifatli ilmiy va madaniy resurslarni ko‘paytirish, til me‘yorlariga rioya qilish va boshqa tillarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish muhim vazifalardir.

Ona tilini sevish - uni faqat bayram kunlarida e’zozlash emas, balki har kuni o‘rganish, rivojlantirish va undan mas’uliyat bilan foydalanishdir. Ona tili xalqning bebaho ma’naviy boyligi bo‘lib, uni asrab-avaylash bugungi avlodning ham, kelajak avlodlarning ham umumiy mas’uliyatidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni, 21-oktabr 1989-yil, 3561-XI-son. Rasmiy huquqiy manba: [LexUZ](#).
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, yangi tahrir, 30-aprel 2023-yilgi referendumda qabul qilingan. Rasmiy huquqiy manba: [LexUZ](#).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5850-son Farmoni, 21-oktabr 2019-yil, "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". Rasmiy huquqiy manba: [LexUZ](#).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6084-son Farmoni, 20-oktabr 2020-yil, "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". Rasmiy huquqiy manba: [LexUZ](#).